

Arweiniad atodol: Anhwylder Sbectrwm Awtistiaeth

Ionawr 2019

Diben Estyn yw arolygu ansawdd a safonau mewn addysg a hyfforddiant yng Nghymru. Mae Estyn yn gyfrifol am arolygu:

- ▲ ysgolion a lleoliadau meithrin a gynhelir gan, neu sy'n cael eu hariannu gan, awdurdodau lleol
- ▲ ysgolion cynradd
- ▲ ysgolion uwchradd
- ▲ ysgolion pob oed
- ▲ ysgolion arbennig
- ▲ unedau cyfeirio disgyblion
- ▲ ysgolion annibynnol
- ▲ addysg bellach
- ▲ colegau annibynnol arbenigol
- ▲ dysgu oedolion yn y gymuned
- ▲ gwasanaethau addysg awdurdodau lleol ar gyfer plant a phobl ifanc
- ▲ addysg a hyfforddiant athrawon
- ▲ Cymraeg i oedolion
- ▲ dysgu yn y gwaith
- ▲ dysgu yn y sector cyfiawnder

Mae Estyn hefyd:

- ▲ yn rhoi cyngor ar ansawdd a safonau mewn addysg a hyfforddiant yng Nghymru i Gynulliad Cenedlaethol Cymru ac eraill
- ▲ yn cyhoeddi achosion o arfer dda yn seiliedig ar dystiolaeth arolygu

Cymerwyd pob rhagofal posibl i sicrhau bod y wybodaeth yn y ddogfen hon yn gywir adeg ei chyhoeddi. Dylid cyfeirio unrhyw ymholiadau neu sylwadau ynglŷn â'r ddogfen hon/cyhoeddiad hwn at:

Yr Adran Gyhoeddiadau

Estyn

Llys Angor

Heol Keen

Caerdydd

CF24 5JW neu drwy anfon e-bost at cyhoeddiadau@estyn.llyw.cymru

Mae'r cyhoeddiad hwn a chyhoeddiadau eraill gan Estyn ar gael ar ein gwefan:

www.estyn.llyw.cymru

Cyfieithwyd y ddogfen hon gan Trosol (Saesneg i Gymraeg).

© Hawlfraint y Goron 2019: Gellir aildefnyddio'r adroddiad hwn yn ddi-dâl mewn unrhyw fformat neu gyfrwng ar yr amod y caiff ei aildefnyddio'n gywir ac na chaiff ei ddefnyddio mewn cyd-destun camarweiniol. Rhaid cydnabod y deunydd fel hawlfraint y Goron a rhaid nodi teitl yr adroddiad penodol.

Beth yw'r diben?

Rhoi arweiniad i arolygwyr ar yr ystyriaethau y dylid eu rhoi o ran dysgwyr sydd ag Anhwylder Sbectrwm Awtistiaeth.

Ar gyfer pwy y mae wedi ei fwriadu?

Holl arolygwyr ysgolion a gynhelir ac ysgolion annibynnol, ac addysg ôl-16.

Pryd y dylid dechrau defnyddio'r arweiniad?

O fis Ionawr 2019.

Cynnwys

Tudalen

Arweiniad atodol	1
1 Cyflwyniad	2
2 Diffiniadau	2
Maes arolygu 1: Safonau	3
Maes arolygu 2: Lles ac agweddau at ddysgu	4
Maes arolygu 3: Addysgu a phrofiadau dysgu	5
Maes arolygu 4: Gofal, cymorth ac arweiniad	7
Maes arolygu 5: Arweinyddiaeth a rheolaeth	8

Arweiniad atodol

Dogfennau allweddol Estyn sy'n arwain gweithgarwch arolygu yw'r llawlyfr arweiniad arolygu ar gyfer pob sector. Fodd bynnag, rydym yn llunio arweiniad atodol hefyd i helpu arolygwyr i ystyried agweddau penodol ar addysg a hyfforddiant ymhellach.

Mae'r dogfennau arweiniad atodol yn nodi egwyddorion, ystyriaethau ac adnoddau allweddol ar gyfer arolygwyr. Maent yn ymwneud â phob sector y mae Estyn yn ei arolygu, oni bai iddynt ddatgan eu bod ar gyfer sector penodol. Maent yn ehangu ar agweddau penodol ar addysg/hyfforddiant (e.e. arolygu llythrennedd) neu ar ffyrdd o gynnal arolygiadau (e.e. defnyddio teithiau dysgu) neu drefniadau arolygu penodol (e.e. arweiniad ar arolygu ysgolion eglwys).

Nid bwriad y dogfennau arweiniad atodol yw bod yn gynhwysfawr. Nid yw'n ofynnol i arolygwyr weithio trwyddynt yn hollgynhwysfawr wrth ymdrin ag unrhyw agwedd benodol ar arolygiad. Fodd bynnag, efallai y bydd arolygwyr yn eu gweld yn ddefnyddiol wrth ymateb i gwestiynau penodol sy'n dod i'r amlwg, sy'n codi yn ystod arolygiadau, neu pan fyddant yn dymuno myfyrio neu ymchwilio ymhellach.

Gallai'r dogfennau arweiniad atodol helpu darparwyr i ddeall trefniadau arolygu Estyn. Hefyd, gallent fod yn fuddiol i ddarparwyr wrth werthuso agweddau penodol ar eu darpariaeth eu hunain.

Mae ein gwaith arolygu wedi'i seilio ar yr egwyddorion canlynol:

- Bydd arolygwyr yn arolygu gyda meddylfryd cadarnhaol i sicrhau mai dyma'r profiad dysgu proffesiynol gorau posibl i'r staff ym mhob darparwr
- Bydd arolygwyr yn defnyddio dull arolygu sy'n canolbwyntio ar y dysgwr
- Bydd arolygwyr bob amser yn canolbwyntio'n gryf ar ansawdd yr addysgu a'r dysgu
- Bydd arolygwyr yn chwilio am arfer arloesol tra ystyriol
- Bydd arolygwyr yn teilwra gweithgareddau'r arolygiad yn unol â'r amgylchiadau ym mhob darparwr, cyhyd ag y bo modd
- Bydd arolygwyr yn hyblyg ac yn ymatebol i ganfyddiadau sy'n dod i'r amlwg, a byddant yn defnyddio'r ystod gynyddol o offer a'r dulliau arolygu sydd ar gael
- Bydd arolygwyr yn ystyried popeth yn y fframwaith arolygu, ond byddant yn adrodd ar y cryfderau a'r gwendidau allweddol yn unig ym mhob darparwr

Mae Estyn wedi ymgynghori â Chymdeithas Genedlaethol Awtistiaeth Cymru (NAS) er mwyn datblygu'r arweiniad hwn.

1 Cyflwyniad

Mae'r wybodaeth sydd wedi'i chynnwys yn yr adrannau canlynol yn ategu'r wybodaeth sydd wedi'i chynnwys yn yr [arweiniad atodol ar anghenion dysgu ychwanegol \(ADY\)](#). Mae'r wybodaeth sy'n dilyn yn benodol i angen a/neu anableded dysgu ychwanegol penodol.

Bydd yr arolygydd cofnodol yn ymwybodol o'r proffil ADY mewn ysgol, a bydd yn trefnu darpariaeth addas yn ystod yr arolygiad ar gyfer gwneud yr ymholiadau dilynol. Mae angen i bob aelod o'r tîm arolygu fod yn ymwybodol o'r ystyriaethau cyffredinol ar gyfer arfer ystafell ddosbarth effeithiol, a dylai farnu effeithiolrwydd safonau disgyblion ac addysgu mewn perthynas â chynlluniau addysg unigol (CAUau), cynlluniau datblygu unigol (CDUau) neu ddatganiadau o anghenion addysgol arbennig disgyblion.

Hefyd, dylai arolygwyr ystyried cyngor i leoliadau addysgol o ganllawiau Llywodraeth Cymru ar Anhwylder Sbectrwm Awtistiaeth (ASA) 'Cymorth i Blant a Phobl Ifanc sydd ag Anhwylder Sbectrwm Awtistiaeth (ASD) mewn Lleoliadau Addysgol' (Llywodraeth Cymru, Hawlfraint y Goron, Ionawr 2019). [Anhwylder Sbectrwm Awtistiaeth \(ASA\)](#)

2 Diffiniadau

- Mae Anhwylder Sbectrwm Awtistiaeth (ASA) yn anhwylder datblygiadol treiddiol sy'n cael ei nodweddu gan ddiffygion mewn rhyngweithio a chyfathrebu cymdeithasol a chan ymddygiad cyfyngedig ac ailadroddus, gan gynnwys gwahaniaethau synhwyraidd, sy'n cyfyngu neu'n amharu ar weithrediad bob dydd. (Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders 5th edition DSM-V, 2013)
- Mae ASA yn ddiagnosis meddygol ac argymhellir asesiad yn y ddogfen gan NICE (Y Sefydliad Cenedlaethol dros Ragoriaeth mewn Iechyd a Gofal) 'Autism Spectrum Disorder in under 19s: recognition, referral and diagnosis' (Medi 2011, diweddarwyd Rhagfyr 2017 rhan 1.1.3) a ddylai gael ei gynnal gan grŵp amlddisgyblaethol neu 'dîm awtistiaeth', gan gynnwys pediatregydd neu seiciatrydd y glasoed, therapydd lleferydd ac iaith a seicolegydd clinigol neu addysg fel y grŵp craidd.
- Mae termau eraill am Anhwylder Sbectrwm Awtistiaeth yn cynnwys 'Cyflwr y Sbectrwm Awtistiaeth', 'CSA', 'bod ar y sbectrwm' neu, yn syml, 'ASA' neu 'awtistiaeth'. Mae'n debygol y bydd arolygwyr yn gweld amrywiad yn y termau a ddefnyddir mewn gwahanol ddarparwyr. Mae hi bob amser yn well cysylltu â darparwyr penodol am y termau maen nhw'n eu ffafrio pan fyddwch ar y safle. Mae'n gall osgoi codi statws diagnosis unigolyn, oherwydd efallai na fydd rhai dysgwyr yn ymwybodol ohono.
- Defnyddir yr un term yn DSM-V, 2013 sef 'Anhwylder Sbectrwm Awtistiaeth' (ASA) erbyn hyn, yn lle'r holl dermau blaenorol fel (PDD-NOS) Anhwylder

Datblygu Treiddiol, Heb ei Nodi Fel Arall, Syndrom Asperger, Awtistiaeth Annodweddiadol, Awtistiaeth Gweithredu Lefel Uchel, Awtistiaeth Glasurol Kanner neu Anhwylder Osgoi Galwadau Patholegol.

- Mae Anhwylder Sbectrwm Awtistiaeth (ASA) yn anabledd cydnabyddedig fel y mae wedi'i ddsbarthu yn y Swyddfa Materion Anabledd: Deddf Cydraddoldeb 2010 Llywodraeth EM. Fodd bynnag, nid oes gan ddysgwyr ag ASA anawsterau dysgu cysylltiedig bob amser.
- Ar hyn o bryd, amcangyfrifir bod gan 1 ym mhob 68 o ddysgwyr ASA, neu o bosibl 1 ym mhob dosbarth ysgol gynradd sydd â chofrestriad dosbarth deul, neu tua 3 mewn grŵp blwyddyn ysgol uwchradd o 200 o ddysgwyr (Canolfan Wybodaeth y GIG, Tîm Iechyd Meddwl Cymunedol, Brugha, T. et al (2012). Estimating the prevalence of autism spectrum conditions in adults: extending the 2007 Adult Psychiatric Morbidity Survey. Leeds: Canolfan Wybodaeth y GIG ar gyfer Iechyd a Gofal Cymdeithasol). Mae gan ddysgwyr ag ASA gyfradd uchel o anawsterau cydafiach, hynny yw, efallai bod ganddynt anghenion ychwanegol eraill hefyd, neu efallai eu bod wedi cael diagnosis fod ganddynt anawsterau cydsymud datblygiadol (DCD), hypersymudedd, dyslecsia neu anhwylder diffyg canolbwytio a gorfywiogrwydd (ADHD) ymhlith cyflyrau eraill.
- Mae gan hyd at 29% o ddysgwyr ag ASA anhwylder gorbryder cymdeithasol cydafiach, mae gan 28% ohonynt ADHD cydafiach, mae 84% yn bodloni'r meini prawf ar gyfer o leiaf un anhwylder gorbryder arall, ac mae gan 70% ohonynt anhwylder cydafiach (Rosenblatt, M 2008. I Exist: the message from adults with autism in England. London: The National Autistic Society, tud.3)
- Mae'n bwysig cydnabod bod dysgwyr ag ASA ar 'sbectrwm', ac o'r herwydd, mae ganddynt anawsterau amrywiol ac anghenion dysgu gwahanol iawn. Mae gan ryw hanner y dysgwyr ag ASA anhawster dysgu cysylltiedig tra bod dysgwyr eraill yn rhagori'n academaidd ond yn gallu profi anawsterau dwysach o ran rhyngweithio a chyfathrebu cymdeithasol.
- Anhwylder cyfathrebu yw ASA, felly, gallai dysgwyr ddefnyddio amrywiaeth o ddulliau cyfathrebu, gan gynnwys symbolau gweledol a ffotograffau, gwrthrychau cyfeirio go iawn, systemau cyfnewid lluniau, dyfeisiau a thechnolegau cynhyrchu llferydd neu iaith arwyddion Makaton.
- Bydd pum gwaith yn fwy o ddynion â menywod yn cael diagnosis ag ASA; fodd bynnag, mae gwaith ymchwil presennol yn awgrymu bod nifer y merched sydd wedi cael diagnosis o ASA yn hanesyddol, wedi cael ei danamcangyfrif, o ganlyniad i amlygu angen gwahanol.

Maes arolygu 1: Safonau

Ystiriaethau cyffredinol o ran deilliannau ar gyfer dysgwyr ag ASA.

A yw disgyblion...?

- Yn gallu dilyn cyfarwyddiadau staff â'r adnoddau priodol?
- Yn datblygu eu medrau, gan gynnwys gallu gweithio'n fwy annibynnol, yn unol â'u hanghenion a'u galluoedd?

- Yn datblygu o ran hyder ac yn dod yn ddyfeisgar o ran cefnogi eu dysgu eu hunain?
- Yn gallu cymryd rhan mewn deialog ystyrion gyda staff a disgyblion eraill, yn unol â'u hanghenion cyfathrebu?
- Yn gallu adnabod a ydynt wedi cyflawni amcanion dysgu?
- Yn datblygu'r gallu i gyfathrebu i fodloni eu hanghenion a mynegi barn rydd neu o blith ystod o ddewisiadau?
- Yn datblygu medrau cymdeithasol o fannau cychwyn unigol?

Maes arolygu 2: Lles ac agweddau at ddysgu

Ystriaethau cyffredinol o ran deilliannau effeithiol i ddisgyblion ag ASA.

A yw disgyblion...?

- Yn cael cyfleoedd rhesymol i ymdawelu a hunanreoleiddio os byddant yn orbryderus?
- Yn gallu rhyngweithio â strategaethau i aros yn ddiogel neu adfer cyflwr pwylllog?
- Yn gallu cymryd rhan mewn ystod o gyfleoedd allgyrsiol a chyfleoedd llais y disgybl?
- Wedi eu cymell ac yn ymgysylltu â thasgau o ganlyniad i feini prawf llwyddiant wedi'u cyfleu yn glir?
- Yn gallu datblygu eu gallu dros gyfnod i ymgymryd yn well â thasgau?
- Yn gallu rheoli trosglwyddiadau rhwng tasgau, gwersi ac amgylcheddau?
- Yn gallu cynnal eu disgwyliadau uchel eu hunain neu bobl eraill o ymddygiad ac ymgysylltiad, yn unol â'u gallu?
- Yn gallu defnyddio amrywiaeth o ddulliau cofnodi mewn tasgau er mwyn cyflawni deilliannau gwersi?
- Yn gallu myfyrio ar eu cynnydd a'u datblygiad dros gyfnod?

Syniadau buddiol ar gyfer hyrwyddo lles disgyblion, a'u hagweddau at ddysgu

Gall defnyddio dull effeithiol o gyfathrebu'n rheolaidd â rhieni neu ofalwyr helpu cynnal lles disgyblion a'u parodrwydd i ddysgu yn llwyddiannus. Gall safleoedd a chymwysiadau rhyngweithiol ar-lein, sesiynau adborth wythnosol wyneb yn wyneb neu mewn ffurf ysgrifenedig mewn llyfr 'cartref-ysgol' gynorthwyo cyswllt agos yn y cynllunio ar gyfer dysgwyr ag ASA.

Gall ymgysylltiad y dysgwyr eu hunain â dulliau cynllunio sy'n canolbwyntio ar yr unigolyn eu helpu i roi mewnbwn i'r hyn sy'n bwysig ac sy'n gweithio iddyn nhw, er enghraifft wrth greu proffil un dudalen neu fel rhan o'u CAU, CDU neu Ddatganiad o Anghenion Addysgol Arbennig.

Gall fod yn fuddiol caniatáu ar gyfer 'seibiannau cymdeithasol' ar adegau anstrwythuredig pan fydd dysgwyr ag ASA yn gweld y gofynion cymdeithasol yn heriol. Gall defnyddio 'cyfeillion' i helpu dysgwyr ag ASA lywio trwy ddisgwyliadau cymdeithasol adegau anstrwythuredig prysur fod yn fuddiol hefyd.

Pan fo modd, gall caniatáu elfen o ddewis yn eu dysgu i ddysgwyr ag ASA gynorthwyo agweddau tuag at ddysgu. Mae gan lawer o ddysgwyr ag ASA ddiddordebau arbennig, neu ystod o ddiddordebau penodol a all helpu cymell a bod yn llwybr at brofiadau dysgu cyfoethog sy'n ennyn diddordeb ac yn cynnal cymhelliant.

Maes arolygu 3: Addysgu a phrofiadau dysgu

Ystyriaethau cyffredinol o ran arfer ystafell ddosbarth effeithiol ar gyfer disgyblion ag ASA.

A yw athrawon/staff cymorth...?

- Yn defnyddio enw'r dysgwr i gael ei sylw cyn rhoi cyfarwyddiadau?
- Yn defnyddio ystod o adnoddau addas i gynnal cymhelliant ac ymgysylltiad?
- Yn defnyddio iaith syml a manwl gywir, gan osgoi idiomau, cyfarwyddiadau â sawl cam ac esboniadau haenog?
- Yn galluogi dysgwyr i gymryd rhan mewn tasgau pâr a grŵp gyda chymorth priodol?
- Yn rhannu tasgau yn 'ddarnau' llai, wedi'u cyflwyno'n weledol, lle bo'n briodol?
- Yn caniatáu amser prosesu er mwyn i ddysgwyr allu prosesu ac ymateb?
- Yn hyrwyddo annibyniaeth gyda strwythur a systemau gwaith targedig?
- Yn cynnal ymgysylltiad a chymhelliant trwy system wobrwyo?
- Yn meddu ar ddealltwriaeth dda o anghenion y disgyblion? A ydynt yn gallu cynorthwyo â datblygu medrau a dealltwriaeth newydd? A ydynt yn datblygu medrau annibyniaeth disgyblion yn briodol? A yw staff cymorth yn meddu ar wybodaeth ddigonol am y pwnc sy'n cael ei addysgu, ac anghenion y disgyblion?
- Yn ystyried ac yn cynllunio ar gyfer effaith a symbyliad yr amgylchedd ar ddysgwyr?

- Yn gwneud disgwyliadau a rheolau'n eglur, gan gynnwys y cymhellion i gydymffurfio?
- Yn gwneud defnydd effeithiol o ardaloedd 'diddordeb arbennig' i wella ymgysylltiad a chynnydd? Gallai ardal 'diddordeb arbennig' i rywun ag ASA fod yn rhywbeth fel deinosauriaid, 'Y Titanic', 'y gofod a'r bydysawd' neu dechnolegau fel cyfrifiaduron llechen neu lwyfannau fideo ar-lein.
- Yn gosod disgwyliadau uchel o ran ymgysylltiad a chynnydd trwy dasgau a osodir ar lefel her briodol?
- Yn deall ac yn cynllunio ar gyfer gwahaniaethau synhwyraidd disgyblion ag ASA?
- Sut mae'r ysgol yn sicrhau bod dysgwyr ag ASA yn cael eu cynnwys yn ystyrllon yn y cwricwlwm prif ffrwd, mewn gweithgareddau dosbarth cyfan, grŵp a phâr?

Syniadau buddiol ar gyfer addasu adnoddau ac addysgu

Yn aml iawn, mae disgyblion ag ASA yn meddu ar gryfder mewn dysgu gweledol. Gall adnoddau gweledol fel amserlenni, systemau gwaith, rheolau a chyfarwyddiadau eglur, helpu darparu sefydlogrwydd, hyrwyddo annibyniaeth a lleihau'r gorbryder sy'n gysylltiedig â thasgau gwaith, newid a throsglwyddiadau.

Mae meddylfryd cyfyngedig, ailadroddus a llym yn rhan o'r meini prawf diagnostig ar gyfer ASA. O'r herwydd, mae ffyrdd cymhelliant manylach fel cymhellion, pethau sy'n tynnu sylw a gwobrau yn aml yn effeithiol. Mae 'amser dewis' neu 'amser aur' yn rhoi nod penodol i'w gyflawni i ddysgwyr.

Weithiau, bydd 'egwyl symud' yn helpu disgyblion ag ASA i leihau'r gorbryder sy'n gysylltiedig ag ystafell ddosbarth brysur, canolbwyntio o'r newydd ac ymdawelu. Gall cyfnod byr o ymgysylltu mewn amgylchedd gwahanol neu ar dasg wahanol helpu cyflawni cyflwr 'yn barod i ddysgu'.

Weithiau, bydd disgyblion ag ASA yn ymateb yn ffafriol i allu defnyddio 'tegan cyffwrdd' neu rywbeth i'w ddal i gynorthwyo canolbwyntio ac ymgysylltu. Gall plastisin neu wrthrych bach cyffyrddol helpu disgyblion i ganolbwyntio a hunanreoleiddio, yn enwedig pan fydd gofyn iddynt eistedd neu wrando ar gyfarwyddyd oedolyn.

Mae rhannu tasg neu gynllunio adnoddau yn helpu dysgwyr ag ASA i gwblhau tasgau sy'n gofyn am weithredu mewn sawl cam. Mae fformat sy'n debyg i rysâit coginio, 'Mae angen i mi gael...', 'yn gyntaf...', 'wedyn...', 'nawr...', 'yna...', 'yn olaf...' a 'nawr, galla' i...' er enghraifft, yn gallu helpu disgyblion i ddatblygu annibyniaeth mewn tasgau a pheidio â dibynnu ar anogaeth gan oedolyn.

Yn aml, mae dysgwyr ag ASA yn ei chael yn anodd deall a chyffredinoli rheolau cymdeithasol. Mae nifer fach o reolau eglur o ran ymddygiad neu bamedrau eraill, yn diffinio ffiniau cymdeithasol, sydd weithiau'n annelwig.

Mae lleoli dysgwyr ag ASA y terfir arnynt yn hawdd yn nhu blaen yr ystafell, neu'n agos at y tu blaen, a rhoi cyfarwyddiadau neu geisiadau iddynt gan ddefnyddio eu henw, yn sicrhau bod dysgwyr yn deall y wybodaeth.

Yn aml, mae gan ddysgwyr ag ASA lefelau gorbryder uwch. Gall olrhain heriau y maent yn eu hwynebu gan ddefnyddio model ymddygiad/canlyniad blaenorol helpu staff i nodi adegau problemus y dydd, yr amgylchedd, tasgau, dillad, tywydd neu unrhyw ffactorau eraill a allai gyfrannu at heriau na all dysgwyr eu hunain eu disgrifio.

Maes arolygu 4: Gofal, cymorth ac arweiniad

- A yw unrhyw gymorth ychwanegol yn targedu datblygiad medrau bywyd ac yn meithrin annibyniaeth?
- A yw'r ysgol wedi rhoi ystyriaeth ddigon da i anghenion disgyblion o ran addasu'r amgylchedd ffisegol?
- Sut mae'r ysgol yn sicrhau bod dysgwyr ag ASA yn cael cyfle i gymryd rhan yn llawn yn yr agweddau cymdeithasol ehangach ar fywyd ysgol?
- A yw'r ysgol yn gwneud defnydd effeithiol o dargedau ar CAUau, CYUau, CDUau neu ddatganiadau o anghenion addysgol arbennig i wneud y mwyaf o gymorth a chynnydd?
- A yw data cyrhaeddiad ar gyfer dysgwyr ag ASA yn dangos bod cynnydd yn cael ei wneud? Pa mor dda y mae dysgwyr ag ASA yn gwneud cynnydd mewn perthynas â'u manau cychwyn dros gyfnod?
- A yw targedau mewn CAUau, CYUau a CDUau yn berthnasol a phriodol i ddysgwyr ag ASA?
- A gynhelir cyfarfodydd adolygu blynyddol ar gyfer disgyblion sydd â datganiad o anghenion addysgol arbennig, yn unol â chanllawiau cenedlaethol? A gaiff dysgwyr a rhieni eu hannog i ddefnyddio dulliau cynllunio sy'n canolbwyntio ar yr unigolyn i gymryd rhan yn llawn yn yr adolygiadau hyn?
- A yw'r ysgol yn darparu lefel briodol o her o ran y cwricwlwm a her gymdeithasol i ddysgwyr ag ASA?
- A gaiff mesurau priodol eu nodi mewn asesiadau risg i sicrhau nad yw disgyblion ag ASA dan anfantais? Er enghraifft, eu cynnwys mewn ymweliadau oddi ar y safle neu weithdrefnau trin yn gadarnhaol?
- A roddir ffocws priodol i ddatblygiad personol a chymdeithasol ac annibyniaeth i wneud y mwyaf o fedrau dysgwyr ag ASA?

Gall amgylchedd â symbyliadau isel fod yn fuddiol i ddysgwyr ag ASA. Mae cael ardal mewn ystafell ddosbarth neu ardal waith sy'n llai 'prysur' gyda llai o wybodaeth weledol ddieithr yn gallu helpu dysgwyr ag ASA i ganolbwyntio ar y dasg dan sylw. Mewn ystafelloedd lle mae llai o ofod rhydd, gall bwrdd mewn ardal dawelach o'r dosbarth, sy'n ddelfrydol yn edrych oddi wrth y man gweithgarwch, er enghraifft, ar wal wag, fod yn fuddiol.

Yn aml, bydd gorbryder yn digwydd yn sgil llawer o ryngweithio cymdeithasol, cyfathrebu, ceisiadau i fod yn hyblyg a disgwyliadau i weithio yn ôl agenda rhywun arall. Gall dysgwyr ag ASA newid o ymddangos yn bwylllog i fod yn ofidus iawn, yn gyflym iawn. Mae hyn yn debygol o ddigwydd o ganlyniad i orbryder gwaelodol wrth ymdopi â gofynion amgylchedd sy'n achosi straen. Gall gofod, ystafell neu ardal dawel y mae dysgwyr ag ASA yn gwybod ei fod/bod yn ddiogel, fod yn llwyddiannus iawn wrth alluogi dysgwyr ag ASA i ymdawelu a dychwelyd at ddysgu.

Gall aelod allweddol o staff sy'n adnabod yr unigolyn fod yn effeithiol wrth helpu'r dysgwr ag ASA i deimlo'n ddiogel.

Pan fydd dysgwyr ag ASA yn profi lefelau uwch o orbryder, gall eu rhoi i eistedd yn agos at gefn ystafell neu'r drws fod yn effeithiol. Gall system 'ymneilltuo', er enghraifft ar ffurf cerdyn, leihau gorbryder ymhellach.

Mae'r gallu i gyrraedd gwersi'n hwyr, neu adael gwersi'n gynnar i osgoi adegau prysur mewn coridorau ac ystafelloedd cotiau, yn gallu cynorthwyo dysgwyr ag ASA i aros yn bwylllog.

Gall cyfleoedd i 'fewngofnodi' ac 'allgofnodi' ar ddechrau neu ddiwedd y dydd gydag aelod allweddol o staff helpu dysgwyr ag ASA i ymgyswrtio â'r amgylchedd newydd, datrys problemau ynghylch unrhyw bryderon sydd gan y disgyblion, neu ddatrys problemau a allai fod wedi digwydd trwy gydol y dydd.

Mae rhai dysgwyr ag ASA yn cael anhawster â chysylltiad corfforol, fel chwaraeon sy'n cynnwys gwlychu neu fynd yn fwdlyd. Gall addasiadau rhesymol fel ymgymryd â gweithgarwch corfforol yn y gampfa neu ar beiriannau ymarfer corff alluogi disgyblion i gyflawni nodau trwy ddulliau amgen.

Maes arolygu 5: Arweinyddiaeth a rheolaeth

A yw arweinwyr yn yr ysgol...?

- Yn gosod disgwyliadau uchel ar gyfer dysgwyr ag ASA?
- Yn sicrhau bod pob un o'r staff wedi cael hyfforddiant sylfaenol mewn ASA?
- Yn sicrhau pan fydd dysgwyr yn cael diagnosis fod ganddynt ASA, y gofynnir am gyngor priodol gan asiantaethau allanol, lle bo'n berthnasol, fel timau athrawon arbenigol neu seicolegydd addysg, yn unol â'u gweithdrefnau cyfeirio, a bod unrhyw gyngor yn cael ei weithredu.
- Yn codi ymwybyddiaeth a dealltwriaeth o ASA yn yr ysgol, a gyda rhieni?